

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 12 Sayı: 67 Yıl: 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Volume: 12 Issue: 67 Year: 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Doi Number:
http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3752

ANLAMBİLİMİN YABANCI DİL VE SÖZCÜK ÖĞRETİMİNDEKİ YERİ PLACE OF SEMANTICS IN FOREIGN LANGUAGE AND VOCABULARY TEACHING

Yasemin AŞCI*

Öz

Bu çalışmada dilbilimin alt alanlarından biri olan anlambilimin yabancı dil ve sözcük öğretimindeki yeri ele alınmıştır. Çalışmanın amacı, yabancı dil öğretiminde ayrı ele alınması düşünülemeyen, dolayısıyla öğrenme ortamındaki katkısından bahsetmenin kaçınılmaz olduğu anlam ve anlambilimin sözcük öğretiminde ne kadar önemli olduğunu göstermektir. Bu amaç doğrultusunda anlambilim ve yabancı dil öğretimi konusundaki bilgi literatür taraması yoluyla oluşturulmuştur. Günümüzde iletişimsel dil öğretimi ve iletişim kurma becerisinin önemi dikkate alındığında, dilin her yeni iletişim durumundaki farklı anlamlarını düşünerek anlambilimin her alt alanının kullanılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Anlambilimden faydalanmak için, sözcükler öğretilirken yabancı dilin temel bağlamlarını tanımlamanın önemi üzerinde durulmaktadır. Bir iletişim aracı olarak dil kullanımı anlamsal işlevi ön plana çıkarır. Bu nedenle, yabancı dil öğretimi gerçekleştirilirken sözcük anlamı ve bağlam boyutlarına önem verilmesi gerekir. Nitekim sözcük öğretimi anlam öğretimi ile yakından ilişkilidir. Dolayısıyla, sözcük öğretimi anlambilim ve bağlama dayalı öğretim ile de ilişkilidir. Her sözcüğün anlamsal değeri yazılı olduğu metin içindedir. Yabancı dildeki tüm sözcüklerin anlamları öğrenilemeyeceği için sınıf içi etkinlikleri iletişim, yaygın şekilde kullanılan ya da günlük hayatta kullanılan anlamlar ve bağlamsal metinler temelinde oluşturulmalıdır. Ayrıca, öğreticiler dilin değişen anlamsal özelliklerinden haberdar olmalıdır. Böylece, anlambilimden yararlanılarak öğrencilerin sözcük dağarcığının artmasına katkı sağlanabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yabancı Dil Öğretimi, Anlambilim, Sözcük Öğretimi.

Abstract

In this study semantics that is one of the sub fields of linguistics and place of semantics in foreign language and word teaching is dealt with. The purpose of the study to demonstrate how significant meaning and semantics that cannot be considered to handled separately in teaching foreign language, therefore it is inevitable to mention their contribution in teaching environment. In accordance with this purpose, the information on semantics and foreign language teaching is composed through literature review. Taking into account today's communicative language teaching and communicating skill, the necessity of usage of each sub topics by thinking different meaning of language in every communication situation. To benefit from semantics, when the words are being taught, identifying basic contexts of foreign language is focused on. Language usage for communication means brings semantic function to the fore. Thus, it is necessary to give importance to the meaning of the word and the dimension of context when foreign language teaching is carried out. Indeed, word teaching is closely related to semantic teaching. Accordingly, word teaching is also related to semantics and context-based teaching. Semantic value of each word exist in text that they are written. Since every word of foreign language cannot be learnt, in-class activities should be prepared on the basis of communication, meanings that are commonly used or used in Daily life and contextual texts. Furthermore, teachers should be aware of the language features that change. Thereby the contribution for enriching students' vocabulary can be achieved by benefiting from semantics.

* Öğr. Gör. Dr., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Çaycuma Meslek Yüksekokulu, Yabancı Diller ve Kùltürler Bölümü.

Keywords: Foreign Language Teaching, Semantics, Vocabulary Teaching.

GİRİŞ

Yabancı dil öğretiminde temel dil becerilerinin kazanım ve gelişiminin sağlanabilmesi öğrencinin zihinsel eylemlerden anlama ve anlamlandırma yapabilmesine bağlıdır. Öğrenci, öğrenmek istediği yabancı dildeki sözcüklerin anlamlarını ve bu sözcüklerin kullanıldıkları duruma göre anlam değişimini öğrendikçe dil becerileri de etkili bir şekilde gelişim gösterebilir. Bu gelişimin sağlanabilmesinde dilbilimin alt kategorilerinden biri olan anlambilimden faydalanılması kaçınılmazdır. Nitekim dil öğretimi anlam öğretimi de kapsamaktadır. Bu nedenle, öğrencinin yabancı dilde anlamı öğrenerek anlamlandırma yapabilmesi hedef dilin öğrenilmesinde önemli hususlardan biridir.

Her yabancı dilin kendine özgü bir anlambilim vardır çünkü; her dili farklı sözcükler, yapılar ve kurallar içerir. Bu sözcük ve yapıların, içinde kullanıldıkları bağlamlar da dilden dile farklılık gösterir. Bu farklılaşmayı göstermede dilbilimin alt alanı olarak sözcüklerin ve tümcelerin anlamı ile ilgilenen anlambilim önemli bir yere sahiptir. Bu çalışma alanı anlambilimi dil öğretiminde önemli bir yere taşımaktadır.

Yabancı dil öğretiminde önemi yadsınamayacak anlambilim, sözcük öğretimine çeşitli katkılar sağlamaktadır. Bu bağlamda, sözcük çeşitlerini, sözcüklerin anlamsal yönünü, tümce çeşitlerini ve tümce anlamını gösterme konusunda yararlanılacak önemli alanlardan biri olan anlambilim, öğrencilerin günlük iletişim dilinde sözcükleri ve tümce yapılarını anlamlandırmaları konusunda öğreticiler tarafından yararlanılacak bir dilbilim alanıdır. Bilindiği gibi, her dilin kendine özgü söz varlığı mevcuttur. Bu söz varlığının çeşitli bağlamlarda ve iletişim durumlarında nasıl kullanıldığını göstermek için öğreticiler anlambilimden faydalanmalıdır. Bu öğretimi gerçekleştirirken ise, öğreticilerin sözcükleri özellikle bağlam içinde göstermeleri önemli bir husustur. Nitekim anlam, bağlam içinde değer kazanır. Yabancı dil öğrencisi anlamını bilmediği sözcükleri bağlamsal anlam aracılığıyla daha etkili ve kalıcı bir şekilde öğrenebilir (Aşçı, 2019, 31).

Bu bağlamda, farklı bağlamlarda sözcüklerin kazandıkları çeşitli anlamlar gösterilerek, yabancı dil öğrenen kişilere sözcüklerin kullanım yeri, anlamı, kullanım şekli hakkında bilgiler kazandırılabilir. Böylece, sözcüklerin yerine göre şekillenen mecaz anlamlarını, bu sözcüklerin eş anlamlılarını ve zıt anlamlılarını farklı bağlamlarda göstererek, öğrencilerin yabancı dilin çok anlamlılık yönünü öğrenmesi sağlanabilir. Böylece, öğrencilerin yabancı dilde iletişim becerilerini kazanmasına katkı sağlanmış olur. Dolayısıyla, öğrencilerin öğrendikleri yabancı dilin kendine özgü anlam bilimsel yönleri hakkında bilgi sahibi olmasına yardımcı olunabilir. Elbette öğretici bu desteği sağlarken sözcükleri tek başlarına öğretmek yerine onları bağlamsal dizge içinde öğretecek ve anlam bilgisini oluşturmaları konusunda katkı sağlayacaktır.

1. ANLAM

“Anlam” sözcüğünün çeşitli tanımları bulunmaktadır. TDK Türkçe Sözlükte bilim bağlamında anlam, “Bir kelimeden, bir sözden, bir davranış veya olgudan anlaşılan şey, bunların hatırlattığı düşünce veya nesne, mana, meal, fehva, deme, mazmun, medlul, valör” (www.tdk.gov.tr, Erişim tarihi: 11.09.2019) şeklinde tanımlanmaktadır. Filip’e göre anlam “biçim ve anlam arasındaki ilişki çalışmasıdır” (2008, 2). Aksan’a göre anlam, “bir birimin girdiği ilişkiler, işlevler ağının bütünü” şeklinde tanımlanır. (2009, 46). Kıran’a göre, “Dilin merkezinde duran anlam, anlambilim, dilbilim ve edimbilim çerçevesinde anlamın oluşturulması ve anlaşılması ile açıklanmaya çalışılmıştır” (Kıran, 2014, 719). Anlam Dünya’daki gerçeklere, nesnelere, yazılı ifadelerle, davranışlara gönderme ve anlatılmak istenen şeydir. Nitekim anlam sözcükler, “kavramlar ve gerçek dünyadaki nesnelere arasındaki ilişkilerinden türetilmelidir” (Filip, 2008, 25).

Filip’in de belirttiği gibi “Yapı olmadan anlamı inceleyemeyiz” (2008, 10). Sözcük anlamlarının kesinleşmesi için içinde yer aldıkları bağlamların, metinlerin, kullanılışlarındaki amaçların, koşulların bilinmesi gerekir. “Anlam yalnızca, sözcükleri, tümceleri ilgilendiren bir öge değildir; dilin çeşitli birimlerinde ve her iletişim durumunda değişik yönleriyle gündeme gelir” (Aksan, 1994, 119). “Anlam ancak ve ancak bir bağlamda var olabilir” (Çakır, 2004, 248). Benzer şekilde, ünlü düşünür Wittgenstein’a göre “Sözcüğün anlamı, onun dil içindeki kullanımınıdır” (Aksan, 2009, 46) Anlam birbirine bağlı sözcükler ve genel bağlam içerisinde değer kazanır. Anlam, anlambilim ve edim bilimin alt başlıkları olarak ele alınmaktadır. Dil simgelerinin anlamlarını anlambilim incelemektedir.

Bu bağlamda, her dilin kendine özgü sözcükleri ve onların anlamları incelenirken anlambilimden faydalanılır. Bu sayede her sözcüğün bulunduğu ya da kullanıldığı ifade içinde kazandığı anlamı belirlenir.

Bu belirleme işlemi yapılırken sözcüğün kullanım yeri ve kullanıldığı söylem durumu dikkate alınarak bir kaniya varılır. Bilindiği gibi, sözcükler her dilde farklı söylem durumunda farklı anlamlara gelecek şekilde kullanılabilir. Bu farklılığı belirlemede de sözcüklerin kullanıldığı bağlam önem arz etmektedir. Ayrıca, sözcüklerin cümle ya da tümce içindeki işlevleri de anlamı ortaya çıkarmada yardımcı bir araçtır.

Dünya'daki farklı dillerde kullanıldığı bağlam içinde değer kazanan sözcükler özellikle yabancı dil öğretimi gerçekleştirilirken önem verilmesi gereken bilgi birimleridir çünkü; yabancı bir dili öğrenmek isteyen kişiler söylenmek ya da ifade edilmek istenen söylemleri doğru şekilde anladığında ve sözcüklerin anlamını doğru yerde kullanarak o dilde düşüncelerini yazılı ya da sözlü olarak etkili bir şekilde ifade edebilir. Bu öğrenciler, anlam bilgisi edinirken her sözcüğün çeşitli bağlamlarda farklı anlamları edinebileceği konusunda bilgi sahibi olarak söylem çeşitleri ve sözcüklerin kullanım yeri hakkında fikir sahibi olacak ve öğrenmek istedikleri dilin kullanımını daha iyi özümseyecektir. Ayrıca, yabancı dil öğrenmek isteyen öğrenciler sözlü ya da yazılı dilde anlatılmak istenen düşüncüyü tam olarak anlamlandırabildikleri ölçüde o dilde daha doğru şekilde konuşabilir ve yazı yazabilirler. Dolayısıyla, yabancı dil öğretim ve öğreniminde sözcük anlamının yeri yadsınamayacak faydalı bir bilgi alanını oluşturmaktadır. Bu bilgi alanı da anlambilimden faydalanılarak elde edilebilmektedir.

2. ANLAMBİLİM

Anlambilim, dilbilimin alt başlıklarından biridir. Dil ile ilgili olan dilbilimin içinde anlamı barındırmaması çok anlamsız olur yani, dilbilimin anlambilimi içermesi oldukça olağan bir durumdur. Anlambilim, birçok bilim insanı tarafından "Dilin anlam yönünü inceleyen bilim", "sözcüklerin, tümcelerinin ve sözcüklerin anlamının incelenmesi" (aktaran Aksan, 2009, 20) şeklinde tanımlanır. Aynı şekilde, "Anlambilim, çoğunlukla anlamın ya da anlamlandırmanın bilimsel incelemesi olarak tanımlanır" (Kıran, 2014, 720). Anlambilim dilin anlamlandırma bilimi olarak da tanımlanabilir. Aksan'a göre (2009, 56), "Anlambilimi, sözcüklerin anlam aktarımı esnasındaki işlevini inceler." Dolayısıyla, anlambilim, bir dilin simgesel bir sistem olarak nitelendirilebilen unsurları tarafından ifade edilen anlam alanıdır. "Anlambilim, anlamın incelenmesidir" (Sharda, 2014, 229). Hussain ve Sajid'e göre (2015, 39) anlambilim dillerin anlamları nasıl organize ettiğini ve açıkladığını gösteren bir çalışma alanıdır ve sözcüklerin, sözcük gruplarının ve cümlelerin anlamını ele alan bir dilbilim alanıdır. Başka bir deyişle, anlambilim, sözcüklerin karşımızdakinin zihninde uyandırdığı anlamı inceler.

Sharda'ya göre (2014, 229), "Anlambilim dilbilimsel iletişimin karakterini ve özelliklerini gösteren ve özetleyen bir çalışma alanıdır." İletişimde kullanılan ifadelerin buldukları bağlama göre anlamını araştırır. Anlambilim "Bir anlamın bulunduğu derin yapılar, anlamın sözcükten tümceye, tümceden karmaşık tümceye, karmaşık tümceden sözcüğe geçişte nasıl üretildiğini ele alır; sesbirimlerin, dolu olsun boş olsun, dilsel birimlerin, söz dizimindeki değişikliklerin anlamı nasıl değiştirdiğini, dönüştürdüğünü inceler" (Kıran, 2014, 728).

Anlambilimin inceleme alanları iki başlıkta ele alınabilir. "Birincisi doğal dil ile dilin yeniden sunduğu dilsel ürün, bir başka deyişle söz ya da söylem arasındaki bağıntıların özellikleri, ikincisi dilin biçim olarak anlamı ve anlamın içerik olarak dilin biçimini nasıl etkilediği" (721). Dünyadaki incelemelerin bakıldığında "anlambilimin bugün şu alt alanlarının bulunduğunu söyleyebiliriz:

- Sözcük anlambilim
- Tümce anlambilim
- Genel anlambilim" (Aksan, 1994, 120)

Soydan'ın da ifade ettiği gibi (2013, 1), Dünya'daki "bütün diller için geçerli bir anlam kuramı yoktur." Bu durumun nedeni, her dilin kendine özgü sözcükleri ve bu sözcüklerin kullanım yerinin olmasıdır. Nitekim her dilde farklı anlama gelebilecek, farklı söylem ortamlarında kullanımı uygun görülen çok sayıda sözcük ve tümce mevcuttur. Bu farklılıklar da ancak söz konusu yabancı dilin anlambilimi aracılığıyla incelenmesi sonucunda elde edilebilir. Bu bağlamda, anlamın bağlamdan bağımsız olarak değerlendirilemeyeceği görüşünün hakim olduğu anlambilimden yararlanılarak bir yabancı dili öğrenmek mümkün olabilmektedir.

Yabancı dil öğretiminde öğrencinin anlamı oluşturabilmesi ve zihninde anlamlandırma yapabilmesi için de anlambilimin alt alanları olan sözcük ve tümce anlambilimden faydalanılır. Nitekim yabancı dildeki sözcükleri arasındaki ilişkiler, bu sözcüklerin cümle içindeki işlevleri ve kullanım yerleri anlambilimin çalışma alanı kapsamında girmektedir. Bu nedenle, yabancı bir dili öğrenen kişilerin o dilde iletişim kurarken kullanacakları sözcüklerin anlamsal değerini ve kullanımını bilmesi önemli bir husustur. Bu bilginin sağlanmasında da sözcüğü bağlamına göre değerlendiren anlambilim önemli bir dilbilim alanı olarak

gösterilmektedir. Ayrıca, Filip'in de ifade ettiği gibi (2008, 2), "bir dilin sözcükleri ve cümleleri arasındaki sistematik anlamı nitelendiren" anlam bilimsel teoriden faydalanılarak dil öğretiminde anlam oluşturma sürecine katkı sağlanmaktadır.

3. DİL ÖĞRETİMİNDE ANLAMBİLİMİN ÖNEMİ

İletişimin temeli dildir. Dil bir dizgedir. "Dizge terimi dilin kurallı bir olgu olduğunu belirtir. Dilsel dizge iki düzeyli bir özellik taşır. Bu ikili özellik dili oluşturan anlamlar alt dizgesi ve sesler alt dizgesinden ileri gelir" (Tura, 1983, 8). Her dilin kendine özgü anlam bilimsel özellikleri vardır. Aksan'a göre (2009, 14), "Dilin en ilgi çekici özelliklerinden biri sınırlı sayıdaki yapılardan sınırsız sayıda oluşumlar yapabilmesidir." Bu sınırsızlık dilin çok anlamlı sözcüklerinin bir sonucudur. Nitekim her sözcüğün farklı iletişim durumlarında sözlü ve yazılı ifadelerde farklı anlamda kullanılabilmesi yadsınamaz. Sınırlı sayıdaki sözcüğün sayısız ifadeler oluşturup, çeşitli anlamlara gelebilmesi bu durumdan kaynaklanır. Ayrıca, bu anlam çeşitliliği yabancı dili konuşan toplum insanları aralarındaki anlamlı ilişki bağlamlarından ileri gelmektedir. Çakır'ın da ifade ettiği gibi (2004, 248), "İnsanların dil yoluyla yansıttığı gerçeklikler, bu bağlamın ve bağlam şebekelerinin ifadesidir." Nitekim insanlar arasında iletişimin gerçekleşmesinin asıl şartı bağlamdır çünkü; her iletişim durumunda farklı bağlam durumunun mevcut olması sözcüklerin kullanım yeri ve durumuna göre değiştiğini göstermede önemli bir husustur. Dolayısıyla, yabancı bir dil öğretilirken anlamın oluşturulmasında bağlamın önemine vurgu yapan anlambilimden faydalanmak kaçınılmazdır. Dilbilimin bu alt çalışma alanından dil öğretiminde faydalanılırken bazı hususlara dikkat etmek gerekir.

Yabancı dil öğretiminde, günlük iletişimde de kullanılan "söz sanatı sayılan anlam olayları, sözcüklerin anlambilim açısından görünüm ve nitelikleri ele alınmalıdır" (Aksan, 1979, 48). Ana dil öğrenenleri doğdukları andan itibaren söz konusu dilin birçok yapısal özelliği ve sözcük anlamına aşınadır. Ancak bu dili yabancı dil olarak öğrenenler için durum oldukça farklıdır. "Eğer yabancı bir dil öğrenen kişinin o dili konuşan toplumun içinde belirli bir süre yaşama imkânı yoksa yabancı dilin anlambilimini, özellikle art anlamları, yeterince öğrenmesi güç olabilir" (Çakır, 2004, 252). Bu kişinin, söz konusu dil ve iletişim becerilerine sahip olabilmesi için o dilin "kök bağlam ve art bağlam bilgilerine, bunlara uygun dilsel ve iletişimsel simgelere, simge dizgelerine ve değişkenlerine hâkim olması" gerekir (249). Dolayısıyla yabancı dil öğrenen kişinin dili bilmesi, o dilin bağlamını ve sözcüklerin anlamını bilmesi ile mümkün olabilmektedir.

Yabancı bir dil öğrenen kişilere o dilin anlam bilimsel özellikleri farklı bağlamlarda gösterilmeli, öğrencilerin sözcüklerin ve yapıların ne anlama geldiğini anlamalarına yardımcı olunmalıdır. Bu destek sağlanırken öğreticilerin sözcükleri çeşitli söylem ifadelerinde görmesi ve duyması sağlanarak anlamlandırma becerisine katkı sunulmalıdır. Bu doğrultuda, öğrencilere sözcüklerin kullanıldığı yere göre çeşitli anlam özellikleri kazanabileceği konusunda bilgiler de sunulur. Böylece, sözcüklerin farklı iletişim durumlarında farklı şekilde anlamlandırılabilmesini öğrenen öğrenciler öğrendikleri yabancı dildeki dilsel becerilerini daha doğru şekilde geliştirebilir. Sharda'ya göre (2014, 231-232), "Her dilin anlambiliminde çeşitli konular önemli yere sahiptir. Bunlar:

- 1-Anlam Özellikleri
- 2- Belirsizlik (Çift anlamlılık)
- 3- Çok anlamlılık
- 4- Kuralsızlık (Aykırılık)
- 5-Anlam İlişkileri (Kelimeler anlam ilişkilerine göre eş anlamlı ve zıt anlamlı olarak sınıflandırılır)."

Bu konular uygun bağlamlarda kullanılmalı ve öğrencilerin o dil ile ilgili anlamsal algılarının gelişmesine katkıda bulunulmalıdır. Bu uygulamalar yapılırken, anlambilimden yararlanılarak her anlam bir bağlam içerisinde verildikçe, öğrencilerin yabancı dildeki ifadeleri anlama yetenekleri de geliştirilebilir. Anlama yeteneği gelişimi sağlanırken sözcüklerin çok anlamlılıkları ve cümle içindeki diğer sözcüklerle olan anlam ilişkilerine yönelik bilgiden faydalanılır. Bu bilginin sağlanmasında da öğreticilerin anlambilimden faydalanmaması söz konusu değildir. Nitekim, anlambilim dilin anlam yönünü inceleyen, sözcüklerin, tümcelerin, yapıların, sözcük ilişkilerinin buldukları bağlamlarda anlamlandırılmasına katkı sağlayan bir çalışma alanıdır.

4. SÖZCÜK ÖĞRETİMİNDE ANLAM BİLİMDEN YARARLANMA

Alqahtani'nin ifade ettiği gibi (2015, 21), sözcük öğrenme yabancı dil öğretiminde gerekli bir yere sahiptir ve dil öğreniminin merkezini oluşturmaktadır. Belirtildiği gibi son derece önemli olan sözcük

öğrenimi için çeşitli yöntemlerden yararlanılabilir. Bu amaç doğrultusunda yabancı dil öğretiminde bağlam bilgisi öne çıkarılarak ve sözcük öğretiminde anlambilimden faydalanılarak sözcük dağarcığı artırılabilir. Bu katkının sağlanabilmesi için Aksan'ın da ifade ettiği gibi (2009, 20), dil bilimsel anlambilimin iki alt başlığı olan sözcük anlam bilimi ve tümce anlam biliminden faydalanılmalıdır. Dil öğretiminde bu iki başlıktan ilki kelime öğretimi için oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu doğrultuda sözcük öğretiminde başarı sağlayabilmek için çeşitli yöntemler mevcuttur. Bu yöntemlerden biri bağlam bilgisine başvurarak öğretimi gerçekleştirmektir. Nitekim her sözcük kullanıldığı bağlam içinde belirgin hale gelir ve her sözcük bağlamıyla yakından ilişkilidir (Guiraud'dan aktaran Güven, 2013, 77). Bağlamsal sözcük öğretimi sözcük ve sözcük grubunun içinde bulunduğu bağlama göre anlamlandırılmasına imkân sağlayan bir yaklaşımdır (Yaman ve Akkaya, 2012, 2601). Bu da ancak dilbilimin bir alt dalı olan anlambilim sayesinde gerçekleştirilebilir.

Dilin kendi temel işlevi içinde, iletişim aracı olarak anlaşılması anlamsal işlevi gündeme getirmiştir. Günümüzde anlam bilim çalışmaları, "dilbilimsel anlam bilimi olarak yürütülmektedir" (2601). Bu bağlamda, farklı dillerin anlamsal yönüne yönelik bilgi anlambilim yardımıyla elde edilebilmektedir. Yabancı dil öğretiminde anlam ve anlamlandırma dil becerilerinin geliştirilebilmesi için önem verilmesi gereken hususlardır. Bu doğrultuda sözcüklerin anlamını öğretmek de önem arz etmektedir. Bilindiği gibi, sözcük öğretimi anlam öğretimiyle yakından ilgilidir. Dolayısıyla sözcük öğretimi anlambilim ile de ilgilidir. Bir sözcüğün anlamının aydınlanabilmesi için bağlama ihtiyaç duyulmaktadır. Her sözcüğün anlam değerini, içinde bulunduğu metin yani bağlam verir. Bağlam Yaman ve Akkaya'ya göre (2012, 2602), sözcük, sözcük grubu, cümle, metin gibi dilsel ögenin anlam ilişkisi içinde bir bütünlük içinde ele alınmasını sağlayan dilbilimsel veridir. Dolayısıyla, herhangi bir sözcüğün anlamının daha iyi belirlenebilmesi için içinde bulunduğu tüm metin ve metindeki tüm diğer sözcüklerle ilişkilerine bakılarak anlam belirlenebilir.

Duan ve Da (2015, 67)'nin ifade ettiği gibi, dil edinimi ve öğretiminin önemli ve zor bir parçası olan" sözcük öğretiminde anlambilimden faydalanmak için, öğretilmekte olan yabancı dilin günlük iletişimindeki temel bağlamları tespit edilmelidir. "Anlam ve bağlam boyutlarına diğerlerinden daha fazla yer veren yöntemlerin eksikliklerini gidermek amacıyla Bağlamcı Dil Öğretim Yöntemi (ProContext Language Teaching Method) uygulanabilir" (Çakır, 2004, 254). Nitekim dile yerleşen göstergeler çok değişik kuruluşlar içinde yer alabilmektedir. Dolayısıyla, "çeşitli bağlamlar içinde değişik değerler taşıyan göstergeler, insanoğlunun düşünce ve duygu dünyasının öğeleri oldukları, aynı zamanda üyesi bulunulan toplumun çeşitli eğilim ve değişimlerine de uydukları için bambaşka görevler de yüklenmektedir" (Aksan, 1994, 119). Bu nedenle yabancı bir dil öğretimi gerçekleştirilirken bir metinde öğretilmek istenen sözcükler "kasıtlı olarak güçlendirilmiş bir bağlamla sunulmalıdır" (Duman ve Akkaya, 2012, 2599). Bu bağlama dayalı etkinlikler yapılarak, sözcük öğretimi desteklenmelidir. Bununla birlikte yabancı dilde "dilbilimsel becerinin önemli bir parçası olan sözcük anlamını doğru şekilde ve uygun yerde kullanma yeteneği" (Wangru, 2016, 71) de geliştirilmeye çalışılmalıdır.

Ayrıca, yabancı dilin bütün anlamları öğretilmeyeceğine göre, iletişime dayalı, günlük hayatta sık kullanılan anlamlar ve bunlara ait bağlam metinleri ders içi etkinliklerin genel çerçevesini oluşturulmalıdır. Müfredat anlambilimi merkeze koyacak şekilde hazırlanmalıdır. Bu amaç doğrultusunda, "Bağlamların olabildiğince gerçeğine uygun bir şekilde sunulabilmesi için, etkinlikler iyi seçilmiş görsel-ışitsel-devinimsel malzemelerle desteklenebilir" (Çakır, 2004, 252-253). Bununla birlikte, bireyin kendini ifade etme ihtiyacının daha çok giderilebilmesi için, öğreticilerin anlamsal ilişkileri ve değişen anlamsal yapısından haberdar olmaları gerekir. Bunun için de anlambilimden yararlanmak gerekir. Anlam bilgisini geliştirmede anlam (kavram) haritaları kullanılabilir. "Anlam (kavram) haritası ikinci dil sözcük gelişiminde etkili bir araç olarak işlev görebilir" (Radwan, 2011, 2). Nitekim anlam haritalama, bireyin eski bilgisi ile yeni bilgi arasında bağ kurmasına olanak tanıyarak, anlamlandırma sürecini destekler. Aşçı'nın da belirttiği gibi (2019, 754), kavramlar birbiriyle ilişkilidir ve bir kavram kendisiyle ilgili olan diğer kavramların kolaylıkla harekete geçirilmesine imkan tanıyabilir. Ayrıca, "anlamsal haritalama güdülenmeyi, merakı, sözcük yararlılığını, sözcük özellikleri ve işlevleri bilgisini ve sözcük öğrenme stratejilerinin edinimini artırabilir" (Mohammed ve Abdelrahman, 2013, 731).

Sözcük öğretimi sürecinde, özellikle kişinin mevcut öğrenmeleri dikkate alınmalıdır. Nitekim "bir dilin söz varlığı birbiriyle ilişkisi olmayan sözcüklerden oluşan bir mozaik değildir" (Rambaud, 2012, 137). Bu gerçekten hareketle daha önce öğrenilen sözcüklerle yeni sözcükler arasında bağlantı kurulmasına imkân tanıyan yöntemlerle sözcük öğretimi desteklenebilir. "Bireyin zihninde henüz var olmayan bir sözcüğün anlamı, var olan bilgilerin bağlam ipuçları şeklinde düzenlenmesiyle bireye kazandırılabilir. Bağlam ipuçları düzenlenirken; tanımlama, karşıtlık, benzerlik ya da çıkarsama yollarından biri tercih edilebilir" (Yaman ve Akkaya, 2012, 2607). Bu doğrultuda öğreticilerin "temel ve yan anlamlarını örnekleyen cümleleri pedagojik

bağlamlı cümlelerden seçmeleri önerilebilir” (2609). Ayrıca, bilinmeyen belli sözcükleri öğretmek için pedagojik bağlamlardan yararlanılmalıdır. “Örneğin, hedef sözcüğün övmek olduğunu düşünelim: *Bütün öğrenciler, testlerde çok iyi notlar aldılar; bu sebeple öğretmenleri, çok iyi iş başardıkları için onları övdü.*” Övmek kelimesinin anlamına ulaşabilmek için, bu cümleden oldukça iyi bir fikir elde edilebilir çünkü; pedagojik amaçlı hazırlanmış çeşitli bağlamlar sözcüklerin anlamını göstermek için özel olarak hazırlanır. Bu bağlamda, yabancı dil öğretiminde sözcük anlamları, anlambilim ışığında dilin anlamsal yönüne yönelik özel olarak hazırlanmış bağlam yapılarındaki kasıtlı seçilmiş sözcüklerle desteklenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İletişim kurma amacının ön planda olduğu günümüz yabancı dil öğretiminde, sözcük öğretimi gerçekleştirilirken anlam öğretimi, dolayısıyla dilbilimin alt alanlarından bir olan anlambilimden yararlanmak kaçınılmazdır. Her dil kendine özgü bir dizgeye içinde ifade edilir. Bu dizge sözcüklerin kullanım yeri, işlevi ve anlamının önemini gösteren bir öğedir. Nitekim anlam, içinde bulunduğu dizgeden bağımsız değildir çünkü; anlam bağlam içinde, yani içinde bulunduğu sözcük grubu ya da cümle içinde değer kazanır. Dolayısıyla, bağlamdan ayrı düşünilemeyen sözcük anlamının kazandırılmasında, sözcük öğretimi gerçekleştirilirken anlambilimin alt alanları olan sözcük anlambilim ve tümce anlambilimden faydalanılmalıdır.

Bununla birlikte her dilin sözcüklerinin birbirinden bağımsız birimler olmadığı gerçeği göz önünde bulundurularak yabancı dili öğrenen kişilere bu ilişkili söz varlıkları öğretilmeye çalışılmalıdır. Sözcükler arasındaki bu anlamsal ilişkilerden yola çıkarak çeşitli öğretim yöntem ve teknikleri ile zenginleştirilmiş sınıf ortamı sayesinde öğrenciler hem bilgi edinmeye karşı güdülenmiş olur hem de önceden öğrendiği sözcükler ile yeni öğreneceği sözcükler arasında bağ kurabilir. Böylece öğrenmek istedikleri yabancı dildeki anlam olgularını öğrenerek hedef dilde doğru anlama ve anlamlandırma stratejilerini kullanabilir ve sözcük bilgisini uzun süreli hafızasına kaydedebilir. Bu öğrenimi gerçekleştirmede öğreticilerin yararlanabileceği öğretim tekniklerinden biri sözcük haritalamadır. Sözcüklerin birbiri ile yakından ilişkili olduğu gerçeği dikkate alınarak uygulanabilecek bu teknik ile öğrencilerin daha istekli bir şekilde sözcük öğrenimine katılmaları sağlanabilir. Böylece, öğrenciler önceki ve yeni sözcükler arasında bağlantıyı kurarak bilgiyi içselleştirebilir.

Ayrıca, yabancı dil öğretiminde sözcük öğretimi gerçekleştirilirken farklı sözcüklerin farklı söylem durumlarındaki işlevleri ve edindikleri anlamlar öğrencilere öğretilerek, hedef dilde anlama ve anlamlandırma becerilerine destek olunmalıdır. Bu doğrultuda yapılacak bağlamsal sözcük öğretimi yoluyla hem öğrencilerin sözcük dağarcığı hem de anlam bilgisinin artmasına yardımcı olunabilir. Bu dilsel bilgi sağlanırken de, öğreticilerin her sözcüğün bağlam içinde öğretilmesinin önemli bir husus olduğunu dikkate almaları ve öğretimi buna göre pedagojik amaçlı kasıtlı seçilmiş sözcüklerle tasarımları çeşitli yararlar sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Aksan, Doğan (1979). Türkçe Çalışmalarında ve Öğretiminde Dilbilimin Yeri. *DTCF Dergisi*, 30 (1-2), s.43-49.
- Aksan, Doğan (2009). *Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Alqahtani, Mofareh (2015). The Importance of Vocabulary in Language Learning and How to be Taught. *International Journal of Teaching and Education*, 3 (3), s. 21-34.
- Aşçı, Yasemin (2019). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Öykü: B2 Düzeyinde Okuma ve Yazma Becerisi Geliştirme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Aşçı, Yasemin (2019). The Significance and Use of Association Technique in Teaching Turkish as a Foreign Language. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, 12 (66), s.748-754.
- Baldwin, Timothy (2003). *Lexical Semantics: Introduction*. Australia: University of Melbourne.
- Chris, Barker (2001). Lexical Semantics. *Encyclopedia of Cognitive Science*. USA: Macmillan Reference Ltd.
- Çakır, C. (2004). Anlamın Bağlam Açısından İncelenmesi: Kökanlambilim ve Artanlambilim. *GLÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24 (3), s.245-255.
- Duan, Jing ve Da, Hongqi (2015). Semantics and Vocabulary Acquisition and Teaching. *CSCanada Studies in Literature and Language*, 10 (6), s. 67-71.
- Erden, Nazife Burcu (2011). Anlambilim Çerçevesinde Kelime ve Çağrışım İlişkisi. *1st International Conference on Foreign Language Teaching and Applied Linguistics*, s. 987-993.
- Filip, Hana (2008). What is Semantics? What is Meaning?. *Lecture*, 1, s. 1-61.
- Güven, Şahin (2013). Dil, Anlam ve Çokanlamlılık. *Bilimname XXV*, 2, s. 69-100.
- Hussain, Shafaat ve Sajid, Sumaiya (2015). Semantics in EFL Classroom: A Brief Review. *IOSR Journal of Humanities and Social Science*, 20 (9), s.39-43.

- Kıran, Ayşe Eziler (2014). Dilbilim, Anlambilim ve Edimbilim. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9 (6), s. 719-729.
- Mansouri, Ali Nasser Harb (1985). *Semantic Field Theory and The Teaching of English Vocabulary, with Special Reference to Iraq Secondary Schools*. PhD. Degree Thesis, University of Sheffield, London.
- Mohammed, Omar Na'eem ve Abdelrahman, Bani (2013). The Effect of Teaching Vocabulary Through Semantic Mapping on EFL Learners' Awareness of Vocabulary Knowledge at Al Imam Mohammed Ibin Saud Islamic University. *International Interdisciplinary Journal of Education*, 2 (7), s. 722-731.
- Radwan, Adel Abu (2011). Semantic Processing and Vocabulary Development of Adult ESL Learners. *Asian Journal of English Language Teaching*, (21), s. 1-21.
- Rambaud, M. G. (2012). *Basic Semantics*. Madrid: Universidad Nacional de Educacion a Distancia.
- Sharda, Sophia (2014). English Language Teaching: Pragmatics & Semantics. *International Journal of English Language, Literature and Humanities*, 2 (6), s. 228-236.
- Soykan, Ömer Naci (2013). Sözdizim ile Anlambilim Arasındaki Bağintıya Türkçe Açısından Bir Bakış. *Kaygı*, (20), s.140-152.
- Svenconis, Daniel J. ve Kerst, Stephen (1994). Investigating the Teaching of Second Language Vocabulary Through Semantic Mapping in a Hypertext Environment. *Calico Journal*, 12 (2), s. 33-57.
- Tura, Sabahat Sansa (1983). Dilbilimin Dil Öğretimindeki Yeri. *Türk Dili, Dil Öğretimi Özel Sayısı*, TDK Yayınları, 379, s.8-17
- Uğur, Nizamettin (2007). *Anlambilim*. İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Uslu, Muazzez (Çeviren) (2009). Anlambilim ve Yorumbilgisi. *Kaygı*, 13, s. 149-156.
- Wangru, Cao (2016). Vocabulary Teaching Based on Semantic-Field. *Journal of Education and Learning*, 5 (3), s. 64-71.
- Yaman, Havva ve Akkaya, Derya (2012). Dil Biliminin Kelime Öğretimine Açılan Kapısı-Bağlam Türleri. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7 (3), s. 2599-2610.